

De verloren Spelen van 1956

Marjolein te Winkel

Meer dan eens is er om gevraagd, maar slechts één keer is het tot uitvoer gekomen: een grote Nederlandse sportboycot uit protest tegen de daden van een foute regering. Freek de Jonge en Bram Vermeulen riepen in 1978 het Nederlands Elftal op niet mee te doen aan het WK in Argentinië – tevergeefs. Twee jaar later drong minister-president Van Agt aan op een boycot van de Olympische Spelen in Moskou uit protest tegen de Russische inval in Afghanistan.

Ook dat was tevergeefs. Heel anders was dat in 1956, toen vanwege een Russische militaire inval het Nederlands Olympisch Comité met steun van alle sportbonden wél besloot tot een boycot over te gaan, de enige sportboycot in de Nederlandse geschiedenis.

Eind oktober 1956. Niemand in Nederland zag een Olympische boycot aankomen. Met de opening op 22 november in het vooruitzicht waren alle voorbereidingen op de Olympische Spelen in Melbourne inmiddels afgerond. De deelnemers waren geselecteerd, er was voldoende geld opgehaald om 59 sporters plus een paar man begeleiding naar Melbourne te vliegen. Een hele onderneming in die tijd, die enkele dagen duurde en een gemiddeld jaarsalaris per ticket kostte. Op 28 oktober vertrokken de eerste Nederlandse Olympiërs aan hun reis naar Melbourne: de atleten Eef Kamerbeek, Henk Visser, Diny Hober en Puck van Duyne-Brouwer. Zij gingen de rest van de Nederlandse Olympische ploeg voor om in Melbourne de laatste hand aan hun voorbereiding te leggen, wat in het winterse Nederland niet mogelijk was. Op 1 november kwamen ze in de Olympische stad aan.

Niets wees er in die periode op dat het NOC rekening hield met een crisis die zou kunnen leiden tot het besluit niet aan de Spelen deel te nemen. Uit de notulen, brieven en aantekeningen die bewaard zijn gebleven komt vooral een grote mate van enthousiasme naar voren, waaruit blijkt dat deelname aan de Spelen een belangrijke gebeurtenis was. Niets werd aan het toeval overgelaten. De reis, de accommodatie, de deelnemers: alle onderdelen waren uitgebreid besproken en alles leek in orde.

Tanks

Dit veranderde allemaal in het weekend van 4 november, toen Russische tanks een einde maakten aan een opstand in satellietstaat Hongarije. Enkele weken eerder begon hier een studentenopstand, die al snel was veranderd in een volksofstand tégen de allesoverheersende Sovjet-Unie, vóór meer vrijheid en zelfstandigheid. Wekenlang ging de opstand door en lieten de in groten getale aanwezige Russische militairen de opstandelingen met rust. Beetje bij beetje werden de eisen van de Hongaren ingewilligd: een nieuwe regering, een nieuwe president, meer vrijheden. Maar toen de nieuwe Hongaarse regering wilde onderhandelen over terugtrekking uit het Warschaupact, klonken in de Sovjet-Unie de alarmbellen.

Terugtrekking uit het Warschaupact zou niet alleen een breuk met de Sovjet-Unie betekenen, maar ook een breuk met het communisme. Het bericht uit Boedapest bracht een radicale verandering in de aanpak van de Sovjets. Want wat zou er gebeuren als de Sovjetregering de Hongaren zou toestaan een eigen, niet-communistische koers te varen? Welke satellietstaat zou volgen? Welke bondgenoten zou de Sovjet-Unie overhouden? Hoeveel macht zou het Kremlin kwijtraken als zij de protesterende Hongaren hun zin zouden geven? Bang voor het uiteenvallen van het zorgvuldig opgebouwde communistische blok, werd op 31 oktober besloten om met militair geweld de Hongaarse opstand te beëindigen.

Op 3 november 1956 rolden de Russische tanks binnen, die al weken rondom Boedapest en andere Hongaarse steden stonden opgesteld. Operatie Wervelwind was begonnen en maakte binnen drie dagen een bloedig einde aan de opstand. Hiervoor zette het Kremlin bijna 150.000 manschappen, 6.000 tanks en luchtsteun in. Langs de grens van Oostenrijk werden ruim 20.000 soldaten geplaatst om een eventuele inval van Westerse troepen tegen te houden. Maar Westerse troepen lieten zich niet zien in dat weekend. De opstand werd door de Sovjets met een grote overmacht neergeslagen. Minstens vijfduizend mensen werden gedood, duizenden raakten gewond en ruim tweehonderdduizend mensen vluchtten naar de grens met Oostenrijk.

Verontwaardiging

De voorbereidingen op de Spelen waar het NOC, de atleten en vele vrijwilligers al zo lang mee bezig waren, stonden plotseling in de schaduw van het drama dat zich in Hongarije afspeelde. In korte tijd manifesteerde de verontwaardiging over het neerslaan van de Hongaarse opstand zich in alle lagen van de Nederlandse samenleving. Nederland had vanaf het begin van de Hongaarse opstand tegen de Sovjetoverheersing meegeleefd met de Hongaren. Lange tijd was er de hoop dat de Hongaren aan het langste eind zouden trekken. Het Russische geweld maakte een einde aan deze hoop. Daarmee groeide de angst voor het 'rode gevaar', die al aanwezig was in Nederland, nog meer.

Heel Nederland was in de dagen na de Russische inval in de ban van Hongarije. Het was de aanleiding voor rellen in onder meer Amsterdam, gericht tegen de Nederlandse communisten die bloed aan hun handen zouden hebben. Maar het leidde ook tot vreedzame demonstraties op de Dam, tot inzameling van geld voor de gevluchte Hongaren en tot algemene verontwaardiging in de Nederlandse media. De Nederlandse regering besloot 3500 gevluchte Hongaren in Nederland op te vangen.

Ook in sportieve kring ontstond al snel de behoefte 'iets te moeten doen'. Een klein land wilde een groot gebaar maken. Want had het zin 'op sportvelden, in zalen en zwembassins de beste gaven van onze vertegenwoordigers te doen meten met die van vertegenwoordigers van landen, die onze heiligste overtuigingen reeds lang met voeten treden'? Dat vroeg NOC-voorzitter Mr. J. Linthorst Homan zich af bij de opening van de buitengewone algemene vergadering op 6 november.

De vergadering had hij een dag eerder aangekondigd in een brief aan de bestuursleden van het NOC. Hierin had Linthorst Homan zijn overpeinzingen verwoord: 'Is hetgeen in Hongarije gebeurt niet van zo ernstige aard, dat wij moeten weigeren in deze omstandigheden aan de Spelen deel te nemen?' Sport kon niet belangrijker zijn dan wat er in Hongarije was gebeurd. Het was een kwestie van nationale waardigheid. Nederland zou niet moeten deelnemen, vond de voorzitter. Argumenten als 'een deel van de ploeg is er al' of 'de hele reis is al voorbereid' achtte hij niet ter zake doende. Dat gold ook voor het argument 'andere landen gaan wel'. Het was al snel duidelijk dat Nederland alleen stond in deze beslissing en dat bijvoorbeeld buurland België geen enkele reden zag om tot een boycot over te gaan. Maar dat was hún verantwoordelijkheid, meende hij. 'Wij hebben de ónze.'

Steunbetuigingen

Zonder uitzondering steunden de vertegenwoordigers van de 38 aanwezige sportbonden het voorstel van het NOC om de Olympische Spelen van Melbourne te boycotten. Vanuit het hele land ontving het NOC vervolgens steunbetuigingen. Ook van verenigingen die niet direct te maken hadden met deelname aan de Olympische Spelen, zoals de Katholieke Jeugdraad voor Nederland, de beweging van Europese federalisten, de bevolking van Assen namens alle inwoners van Drenthe en de paters Karmelieten van het klooster de Grundel te Hengelo. Niet alleen trok heel Nederland zich het lot van de Hongaren aan, bovendien leek iedereen ervan overtuigd dat deelname aan de Spelen een verraad zou zijn aan het arme Hongaarse volk. Telegrammen vóór deelname, met een boodschap om sport en politiek gescheiden te houden, zijn nauwelijks te vinden in het archief van het NOC.

De Nederlandse media stonden eveneens achter de boycot. De Volkskrant schreef: 'De woorden van dr. Linthorst Homan drongen door in hoofd en hart van alle vertegenwoordigers van alle sportbonden en von-

den haar weerklank. Zij vaagden gevoelens van spijt en grote teleurstelling na zo lange, moeilijke voorbereiding en zoveel, nu vergeefs gebrachte offers, weg. (...) Het was een besluit, het NOC, de sportbonden waardig.' De krant zou het onwaardig hebben gevonden als Nederland zich op sportgebied op één lijn met Rusland had gesteld. 'Ook al zou later blijken, dat ons land eenzaam in zijn standpunt is, dan nóg dient men respect te hebben voor dit dappere en verstandige besluit, dat – om de woorden van de vertegenwoordiger der Christelijke Sportunie te gebruiken – een gouden plak waard is.'

Nederland stond massaal achter de unieke beslissing om de Spelen te boycotten. De Nederlanders konden zich als geen ander identificeren met de slachtoffers uit een klein land dat door een grootmacht onder de voet werd gelopen. De trauma's uit eigen bezettingstijd leken elke maatregel tegen de Russen te rechtvaardigen. De media, de Nederlandse bevolking, de sportbonden; iedereen was het unaniem eens met het voorstel van het NOC om de Spelen in Melbourne te boycotten. Iedereen, behalve de sporters. Zij kregen de grootste teleurstelling van hun carrière te verwerken.

Hard getraind

De sporters die hardop twijfelden aan het nut van de boycot kregen de wind van voren. Zoals atlete Puck van Duyne-Brouwer. Zij en de andere drie atleten, de enige Nederlanders die al in Melbourne waren, werden per telegram verzocht het Olympisch dorp te verlaten. Van Duyne-Brouwer was razend op het NOC, en 'bitter teleurgesteld'. 'Ik vind het hele idee van het vermengen van sport met politiek gewoon belachelijk. Wij hebben allemaal hard getraind en zijn nu gespannen en in Olympische vorm', zei ze op 7 november 1956 in *De Tijd*. Boze reacties volgden: 'Dat je met een koud gezicht de eed zou hebben gebracht aan de Russische vlag. Daar is maar één woord voor: bah! Ik en velen met mij schamen zich om jou tot de landgenoten te moeten rekenen. Het is te hopen voor je dat de Rus niet komt. Op de plaats waar je hart moet zitten, rust een ijskoude steen.' Menig Nederlander was het eens met deze verontwaardigde landgenoot die zich niet in kon leven in de teleurstelling van de sporters.

Er heerste in Nederland een opvallende eensgezindheid. De sportbonden, de samenleving, de media en de regering schaalden zich unaniem achter de beslissing van het NOC. Maar hoe groot de eenduidigheid in Nederland ook was, internationaal kreeg de beslissing weinig steun. Andere westerse landen schaalden zich niet achter het besluit. De Nederlandse boycot van de Olympische Spelen bleef daardoor een

kleine actie zonder grote gevolgen.

Al snel na afloop van de Spelen realiseerde de Nederlandse sportgemeenschap zich dat de boycot niet eeuwig kon duren, omdat Nederland de internationale aansluiting niet mocht missen. In het voorjaar van 1957 was alles daarom weer bij het oude: de sporters konden weer aan hun wedstrijden deelnemen. Over de boycot werd niet meer gesproken. Vijftig jaar lang was de boycot een stil feit dat alleen de 59 Nederlandse deelnemers nooit vergaten. In 2006 verbrak het NOC de stilte, toen voorzitter Erica Terpstra de sporters excuses aanbod voor de beslissing die niet genomen had moeten worden.

Marjolein te Winkel publiceerde het boek *De verloren spelen Nederlandse boycot Olympische Spelen 1956*. Eindhoven, de Boekenmakers, 2008. Onder meer te bestellen bij Bol Com.

In navolging van Nederland besloten ook Zwitserland en Spanje over te gaan tot een boycot van de Olympische Spelen van Melbourne. Zwitserland nam die beslissing een week later al weer terug. Helaas voor de Zwitserse Olympiërs was dit net te laat om op tijd in Australië te zijn. Zij verschenen dan ook niet aan de start. Over de Spaanse boycot wordt wel gezegd dat de regering Franco de Russische inval in Hongarije als excuus gebruikte, omdat er geen geld was om de Spaanse sporters naar Melbourne te af te vaardigen. De boycot werd aangegrepen om dit te verhullen. Hongarije nam wel deel aan de Spelen, net als de Sovjet-Unie. De beide landen stonden meer dan eens, in diverse takken van sport, tegenover elkaar. De bekendste ontmoeting is het waterpoloduel in de finaleronde. Het Hongaarse waterpoloteam versloeg in een zinderende wedstrijd het team van de Sovjet-Unie. Hier bleek dat de inval in Hongarije ook in andere delen van de wereld grote verontwaardiging had opgeroepen: het publiek was volledig op de hand van de Hongaren. Het werd een harde wedstrijd die vroegtijdig werd gestaakt toen een Sovjetspeler een Hongaarse poloër tot bloedens toe verwondde. De wedstrijd ging de geschiedenis in onder de naam 'Blood in the water'. De Hongaren wonnen uiteindelijk de gouden medaille, de Sovjets de bronzen. Meer dan de helft van de Hongaarse Olympiërs uit 1956 besloten na afloop van de Spelen niet terug naar Hongarije te gaan. Zij kregen een nieuw thuis in Australië en Amerika, waar zij de vrijheid vonden waar hun landgenoten tevergeefs voor hadden gevochten.